Säkerhetskultur
Insiderhot
Cybersäkerhet
Radikalisering

Ett utbildningsmaterial baserat på nya krav inom luftfartsskydd

Mars 2020 (publicerad feb-21)

TRANSPORT STYRELSEN

Hej!
Du har nu påbörjat en webbutbildning inom luftfartsskydd där begreppen Säkerhetskultur, Insiderhot, Cybersäkerhet och Radikalisering ska gås igenom.

Utbildningen vänder sig till alla som i och med sitt arbetet är en del i luftfartsskyddet.

Efter utbildningen kommer du få ett antal frågor att besvara.

Lycka till med utbildningen!

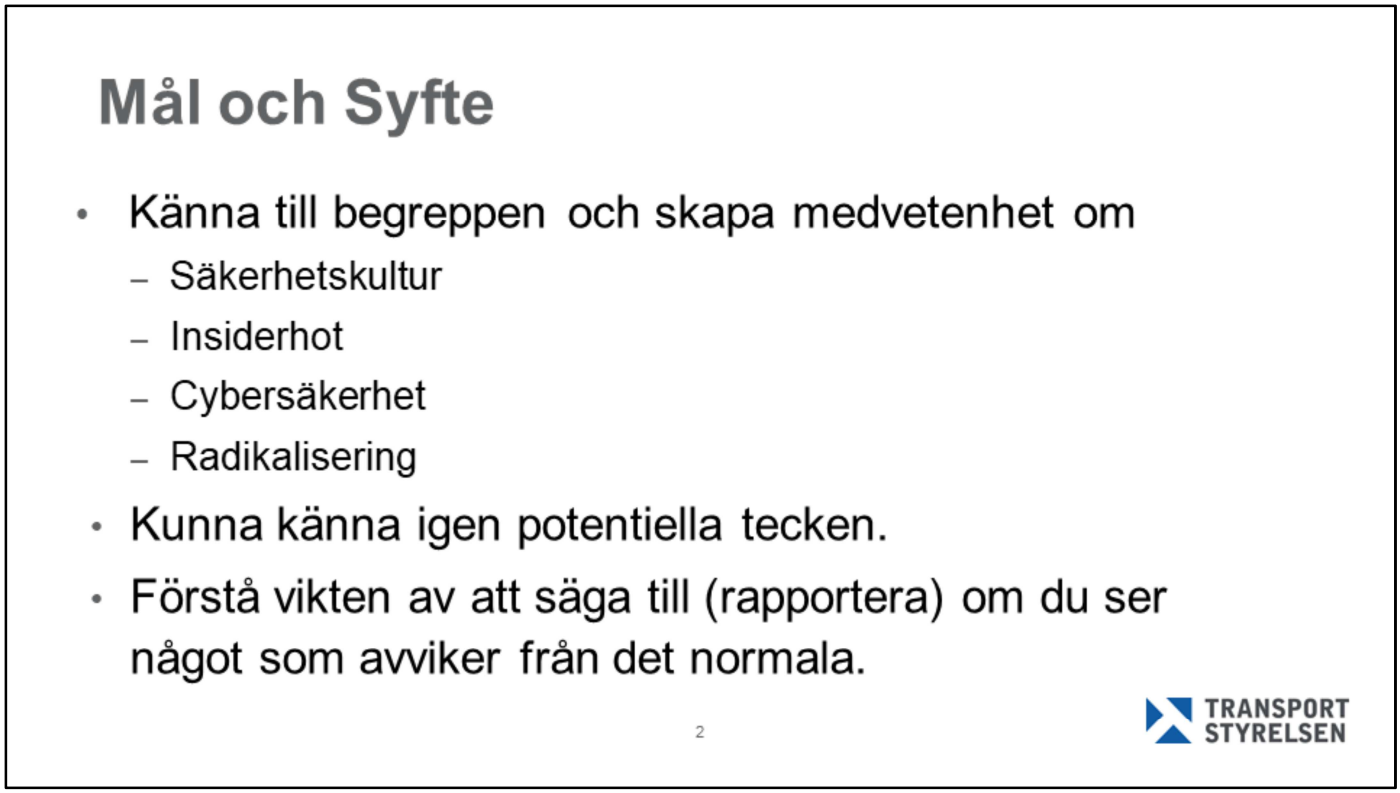

Målet är att du efter denna utbildning ska vara **medveten om** samt **känna till begreppen** säkerhetskultur, insiderhot, cybersäkerhet och radikalisering.

Du ska veta vilka potentiella tecken som kan tyda på ett insider- eller cyberhot eller en radikalisering.

Vi vill också att du ska förstå hur viktigt det är att rapportera om du upptäcker något misstänkt.

Att utsättas för att bli radikaliserad är inte alltid något som är helt lätt att skydda sig mot.
Det finns fall där man i fängelsemiljö placerat icke radikaliserade personer som man inte trodde skulle vara påverkbara för den typen av miljö.
I vissa fall hade personerna radikaliserats på cirka 10 dagar men oftast är det en längre process där personen ändrar sina vanor och beteenden.

Radikalisering är en process där personen succesivt dras in i och blir en del i den våldsbejakande extremismen.

Ett känt fall som vi känner till i Sverige är händelsen på Drottninggatan i Stockholm den 7 april 2017. Terrordådet genomfördes av Rakhmat Akilov som körde en lastbil i hög fart på gågatan och försökte köra på så många människor som möjligt.

Rakhmat Akilov

Varför genomfördes dådet?

Kunde man förhindrat dådet?

Hur kan du bidra till att skydda din verksamhet

TRANSPORT STYRELSEN

4

Vem är då Rakhmat Akilov?

Han föddes 14 februari 1978 och är medborgare i Uzbekistan.

Han sökte asyl i Sverige 2014 med hänvisning till politisk förföljelse, men fick avslag.

Han har vistats olovligen i Sverige sedan 2017.

Två män som tros ha varit med och radikaliserat Rakhmat Akilov, och hjälpt honom att koordinera terrordådet på Drottninggatan 2017 har gripits. En av männen, kallad Abu Daoud, beskrivs som en av IS främsta rekryterare.

Frågor som man kan ställa sig är följande:

Varför genomfördes dådet?

Det fanns flera orsaker till dådet på Drottninggatan. De främsta orsakerna var missnöje, strävan efter rättvisa, frustration och att Akilov hade blivit radikaliserad.

Kunde man förhindrat dådet?

Om dådet hade kunna förhindrats är en svår fråga att besvara. En utredning som gjordes på SÄPOs arbete visade att de hade gjort allt som var möjlig.

Hur kan du bidra till att skydda din verksamhet?

Din roll är jätteviktig för att skyddet för luftfarten ska bibehållas.

Det du kan göra är följande:

- ✓ Agera på förändrade beteenden hos dina medarbetare.
- ✓ Rapportera till din chef eller direkt till säkerhetspolisen om du misstänker att någon är på väg att radikaliseras.
- ✓ Var medveten om de yttre hot som finns i form av terrorism, insiderhot och kriminalitet.

Radikalisering

Personer som är eller håller på att bli radikaliserade är:

- Starka i sin övertygelse och tro
- Ofta våldsbejakande

8

TRANSPORT STYRELSEN

I Sverige finns det personer och grupper som inte accepterar den rådande demokratiska samhällsordningen.

Vissa av dem är beredda att utöva eller stödja våld för att förändra samhället i en för dem önskad riktning.

De kanske inte alltid utgör ett hot mot rikets säkerhet, men väl mot enskilda personer.

När en person är på väg att radikaliseras kan personen tänka sig att gå igenom ett antal steg för att bli antidemokratisk eller får för sig att använda våld i något ideologiskt syfte.

Personer som är på väg att bli radikaliserade ändrar ofta sina invanda mönster och beteenden.

Första steget mot att bli radikaliserad kan börja med missnöje för att sedan gå över i att vilja ha rättvisa.

På andra steget försöker personen söka rättvisa men kanske inte upplever att han/hon får gehör för sina krav.

Steg 3 innebär att personen blir frustrerad när denne inte får gehör för sina önskemål och krav utan kommer att söka hjälp utifrån.

Steg 4:
Personen är frustrerad och får kontakt och blir medlem i en radikal grupp som har samma ideologi.

Femte steget, processen fortsätter och personen blir mer radikaliserad och mer fanatisk i sin tro och övertygelse.

I sjätte och sista steget har personen blivit radikaliserad och är beredd att använda våld för att driva igenom sin tro och övertygelse.

Riskfaktorer för våldsbejakande extremism

TRANSPORT STYRELSEN

Varför dras en person till våldsbejakande extremism?

Det finns flera faktorer som individen kan påverkas av:

Individfaktorer

- Ideologi
- Psykisk ohälsa
- Äventyr
- Nära till våld

Gruppfaktorer

- Sociala medier
- Förebilder
- Tillhörighet

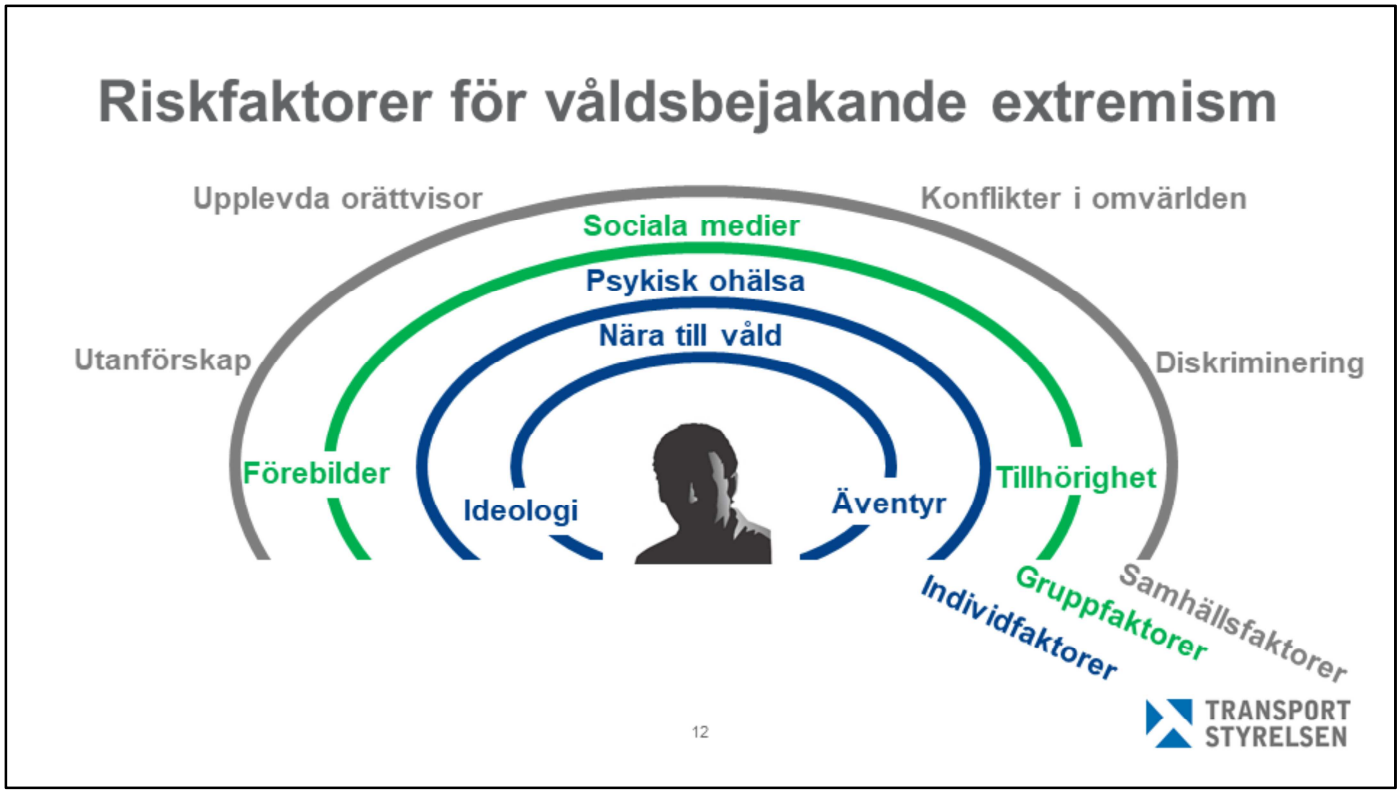

Samhällsfaktorer

- Utanförskap
- Upplevda orättvisor
- Konflikter i omvärlden
- Diskriminering

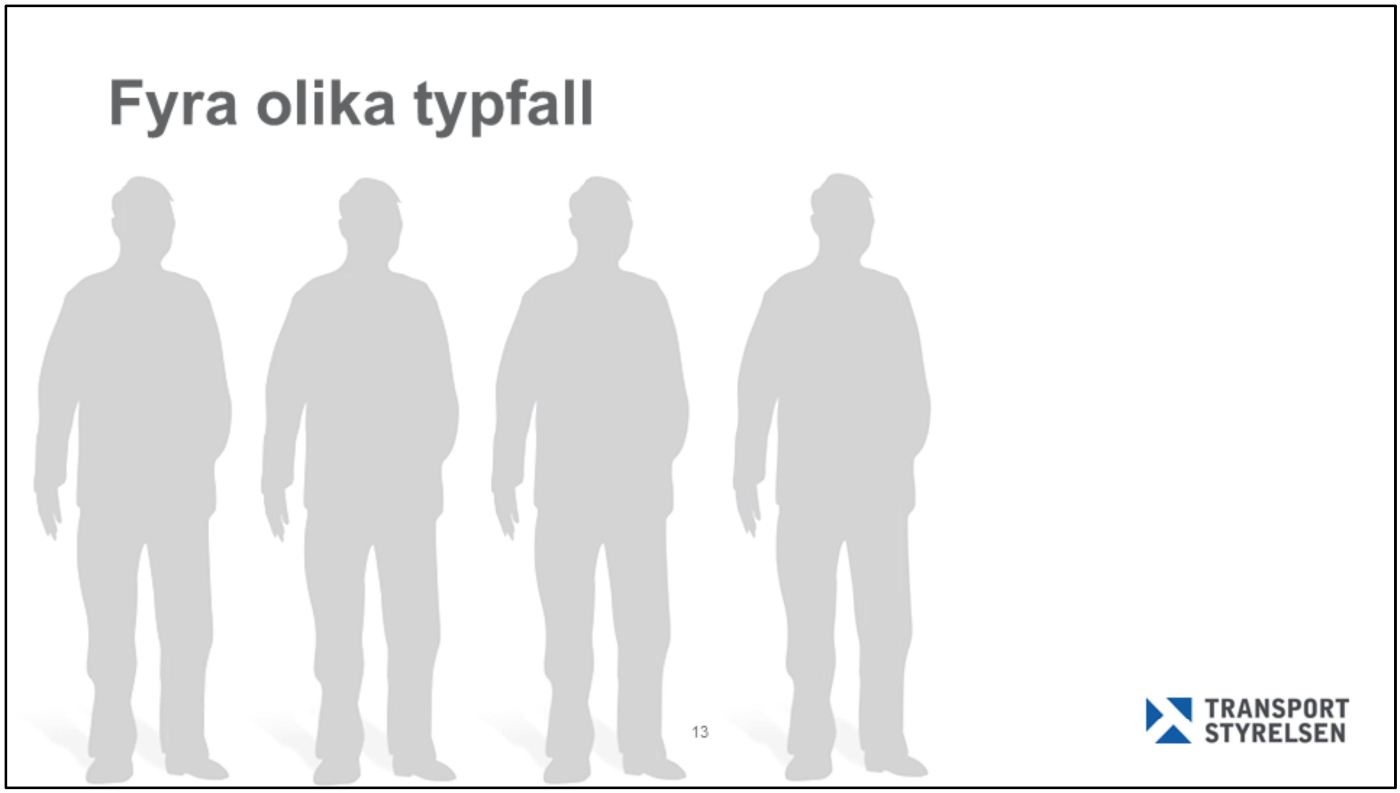

Vem är då en extremist?
Det finns ingen ”profil” som pekar ut individer som dras till våldsbejakande extremism.

Baserat på erfarenheter från både politisk och religiös extremism så har Säkerhetspolisen identifierat fyra typfall eller vägar som människor radikaliseras på.

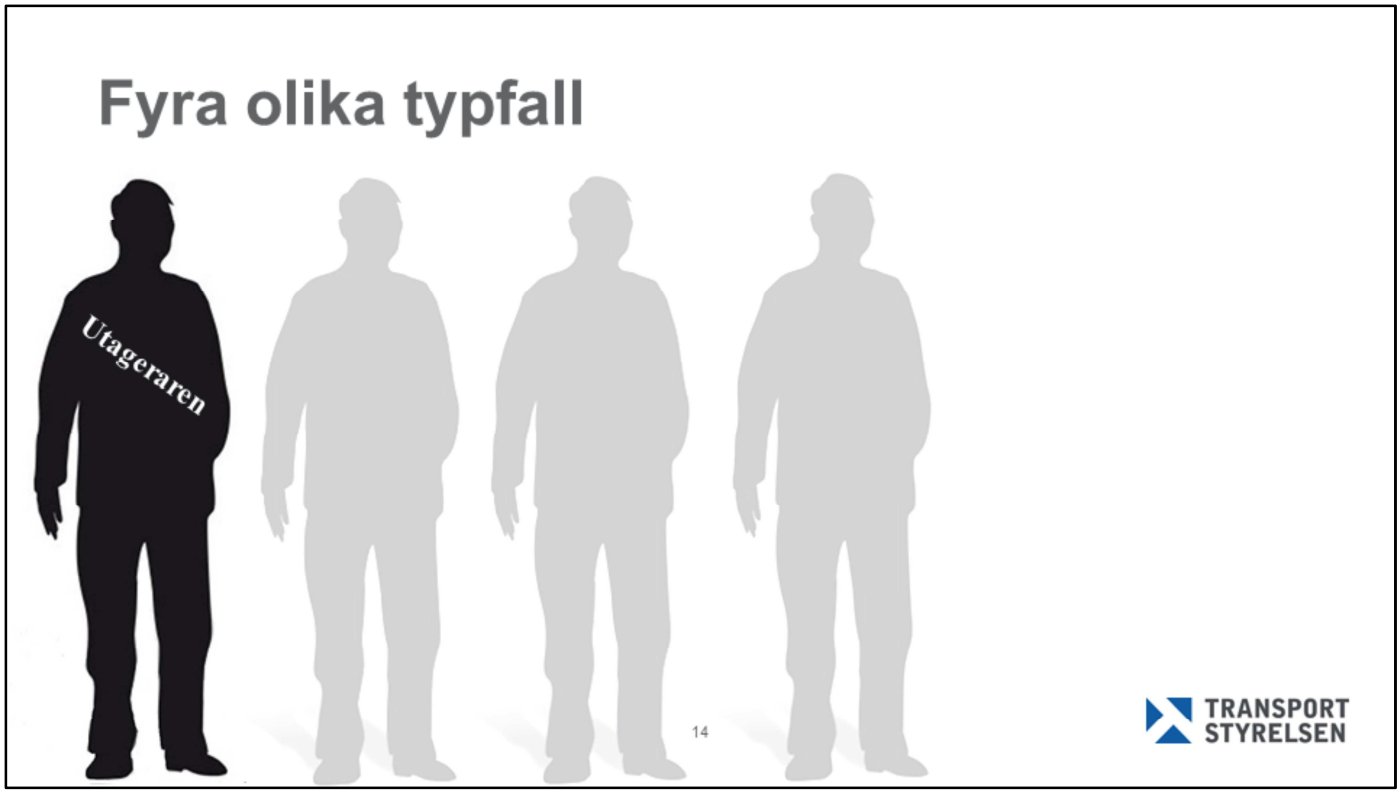

Utageraren

Utageraren har ofta en problematisk bakgrund med en otrygg barndom som övergått i en stökig ungdom med tidig kriminell debut.

Drogmissbruk är inte ovanligt.

Erfarenheter av krig och konflikter i ett annat land kan ha skapat ett trauma hos personen.

De sociala och ibland psykologiska problemen bidrar till att personen blir utagerande och bryter mot normer för att få uppmärksamhet, söka spänning eller skapa sig en identitet.

När utageraren får kontakt med ideologiskt drivna våldsbejakande personer inleds radikaliseringsprocessen.

Utageraren framstår som den vanligaste personlighetstypen bland dem som har en tendens att ta till våld i ideologiska syften.

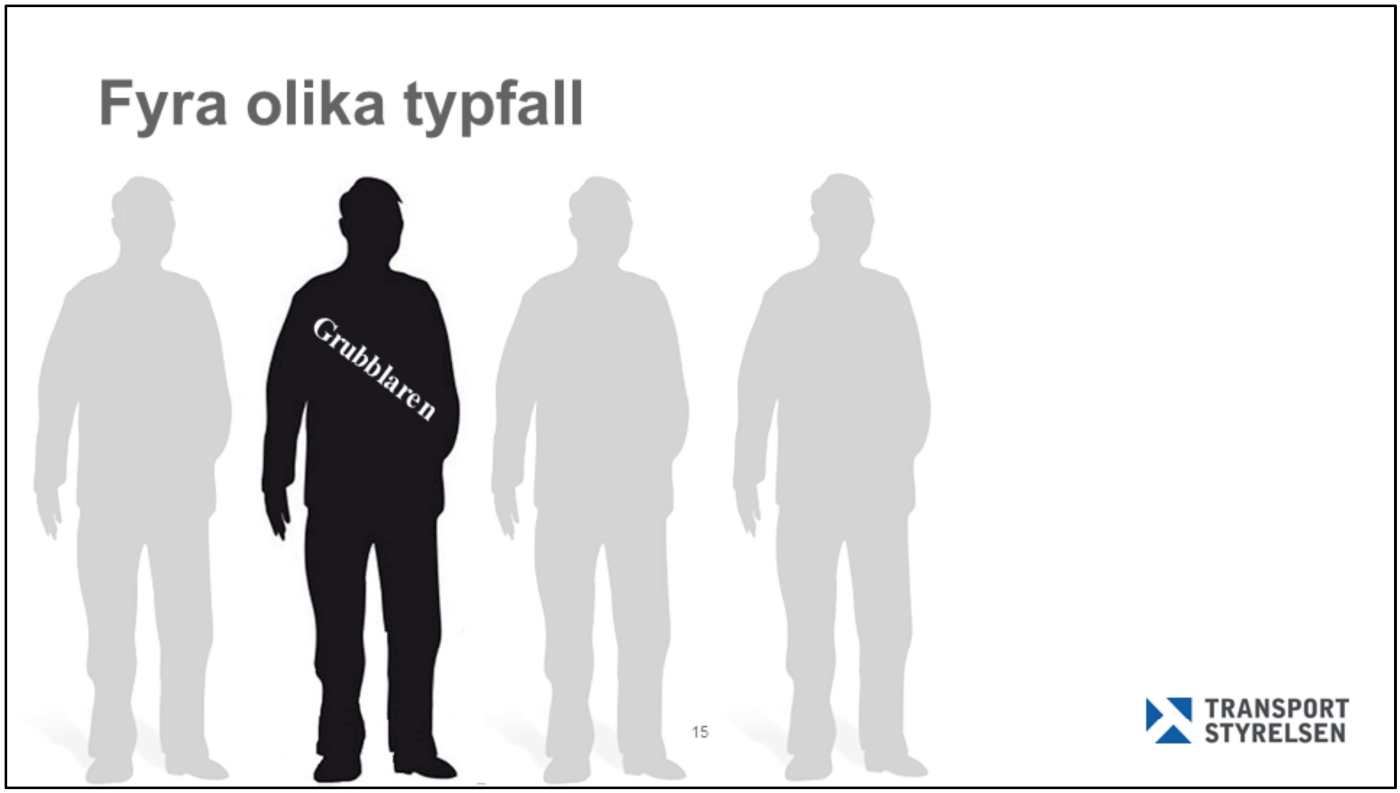

Grubblaren

Grubblaren kännetecknas av ett sökande.

Även grubblaren tenderar att ha svårigheter att hitta sin plats i samhället.

I vissa fall har personen under skolåren varit mobbad eller ensam.

Men i stället för att bli utagerande vänder sig grubblaren inåt och söker svar genom att läsa och fundera.

Intresset för politik eller religion kan därigenom väckas tidigt.

Litteratur och egna tankar om orättvisor liksom känslan av frustration gör att grubblaren kan bli mottaglig för radikalisering.

Vissa personer i denna kategori kan betraktas som självradikaliserade.

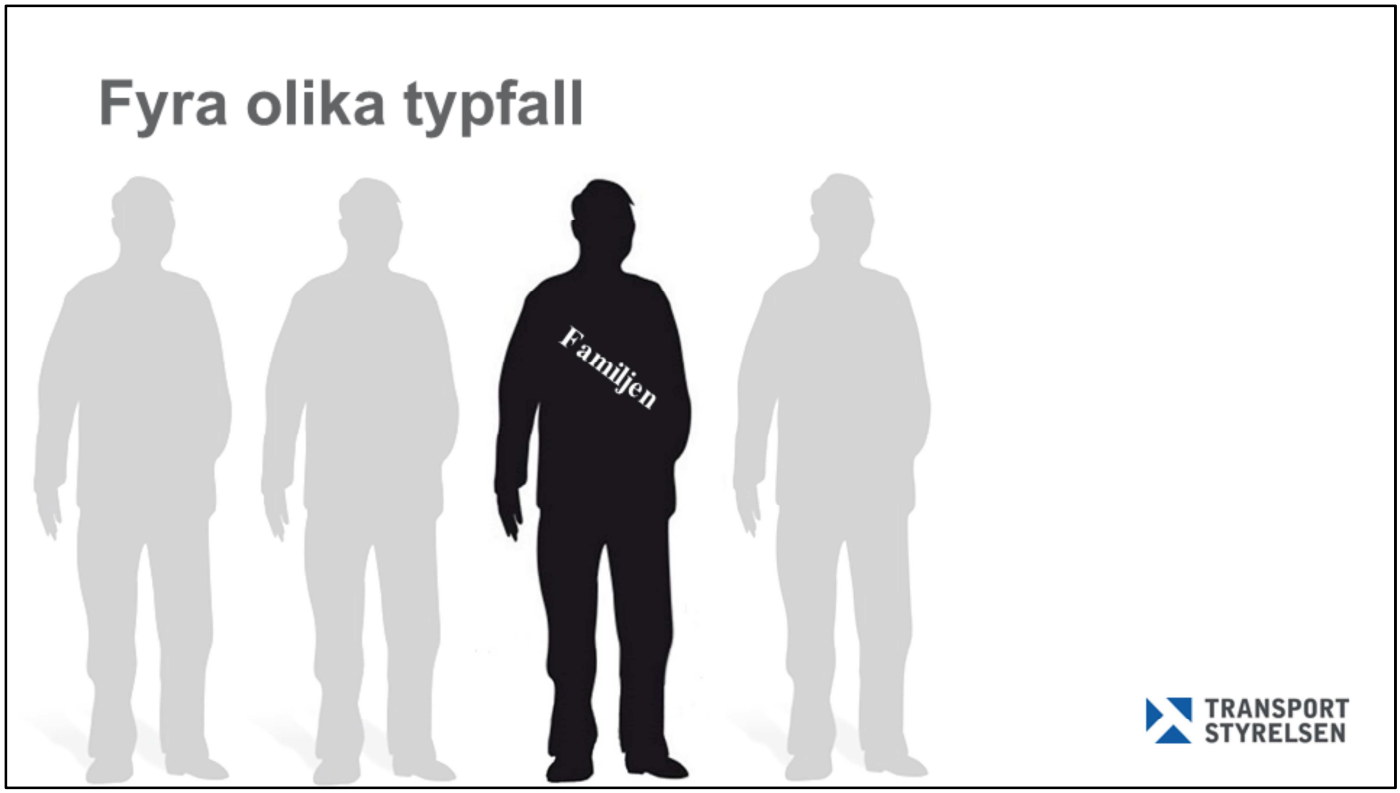

Familjen

I motsats till utageraren och grubblaren gör inte den som går ”familjens väg” revolt, utan har i stället accepterat radikala föreställningar från närmiljön – familjen, släkten, vänner.
En person som radikaliseras på detta sätt har vuxit upp omgärdad av personer som har idéer och attityder som i det stora samhället betraktas som avvikande och radikala, fast för denna person blir det radikala normalt. Personer inom denna kategori har ofta upplevt en relativt isolerad barndom med få kontakter utanför familjesfären eller det närmaste sociala umgänget, kanske uppväxten har skett i ett segregerat område.

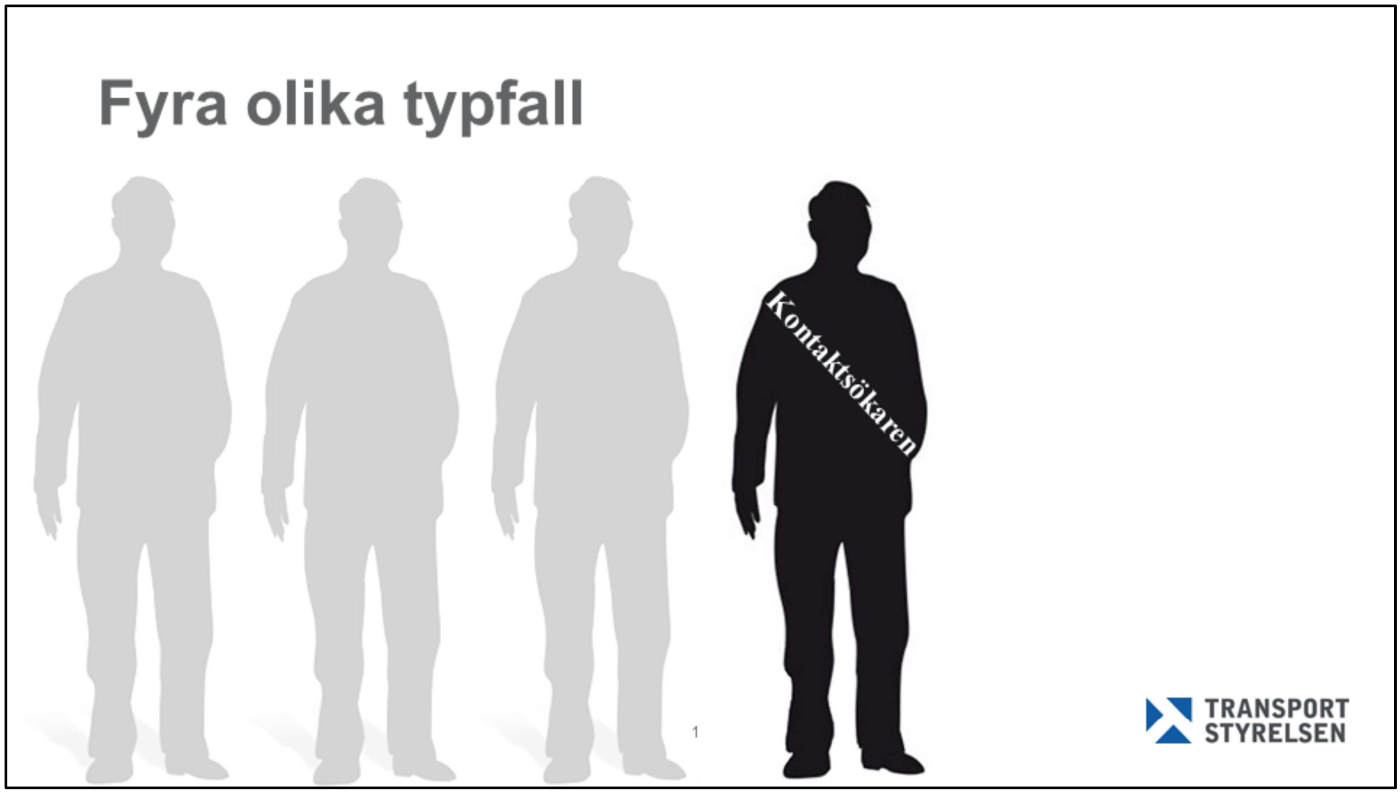

Kontaktsökaren

Till skillnad från grubblaren och utageraren lockas inte kontaktsökaren främst av idéer eller spänning, och till skillnad från personer som radikaliseras genom familjen har kontaktsökaren ingen tidigare erfarenhet av radikala tankar.
Kontaktsökaren dras istället till en grupp utifrån ett behov av närhet eller gemenskap.
Kontaktsökaren kan antingen önska en närmare relation med en person som är medlem i gruppen eller lockas av den sociala gemenskap och sammanhållning som gruppen erbjuder.
Det är mer av en slump att kontaktsökaren dras till en extremistisk grupp.

Kännetecken

Det finns några tecken som kan vara värda att uppmärksamma:

- Förändringar i intressen
- Utseende
- Användning av symboler som är uttryck för våldsbejakande idéer och organisationer

TRANSPORT STYRELSEN

18

Personer som är på väg att radikaliseras förändrar ofta sitt sätt att vara och ändrar sina invanda mönster.

Det finns några tecken som kan vara värda att uppmärksamma:
–Förändringar i intressen
–Utseende
–Användning av symboler som är uttryck för våldsbejakande idéer och organisationer

Kännetecken

Det finns några tecken som kan vara värda att uppmärksamma:

- Vänner
- Sociala nätverk
- Umgänge med personer som är kända för extremism

19

TRANSPORT STYRELSEN

–Vänner
–Sociala nätverk
–Umgänge med personer som är kända för extremism

Kännetecken

Det finns några tecken som kan vara värda att uppmärksamma:

- Intolerans mot andras åsikter
- Konfrontativt förhållningssätt – pratar om ”vi och dom”
- Använder sig av hatretorik

20

TRANSPORT STYRELSEN

–Intolerans mot andras åsikter
–Har konfrontativt förhållningssätt – pratar om ”vi och dom”
–Använder sig av hatretorik

Kännetecken

Det finns några tecken som kan vara värda att uppmärksamma:

- Legitimerar våld
- Använder hot och våld
- Begår hatbrott

21

TRANSPORT STYRELSEN

–Legitimerar våld
–Använder hot och våld
–Begår hatbrott

Insiderhot

Ett insiderhot kan alltid uppstå då personer har tillgång till lokaler, system och information inom en organisation.

Hotet kan antingen vara ***avsiktligt*** genom att någon planerar att underlätta eller genomföra en olaglig handling.

Men, hotet kan också uppstå på grund av att någon ***oavsiktligt*** bidrar till att underlätta för någon annan att utföra olagliga handlingar.

När det gäller att minimera risken för att en anställd skapar sårbarheter av misstag eller försumlighet, så är en god säkerhetskultur ett starkt vapen.

Insiderbrott

Daallo Airline, 2016

Metrojet, 2015

Först några exempel på händelser som visat sig kunna genomföras med hjälp av en insider.

Den 2 februari 2016 detonerar, strax efter start från Mogadishu, en sprängladdning ombord på Daallo Airlines flight 159. Det fanns 74 passagerare och besättningsmedlemmar ombord. Planet fick vända och nödlanda. Självmordsbombaren sögs ur planet genom hålet i flygplanskroppen, men i övrigt var det lyckligtvis bara två personer som skadades.
Bomben hade gömts i en laptop, vilken togs in på flygplatsen av en anställd, som var medlem i Security-teamet på flygplatsen, och lämnades över till förövaren. Motivet troddes vara politisk eller religiös övertygelse.

Insiderbrott

Daallo Airline, 2016

Metrojet, 2015

Det andra fallet handlar om en bomb i en läskburk. Metrojet, 2015, ryskt flyg. 224 döda efter en explosion som orsakade en krasch i Sinaiöknen. Det är inte helt klarlagt, men man misstänker att den explosiva anordningen togs ombord av en anställd och placerades under ett säte i kabinen.

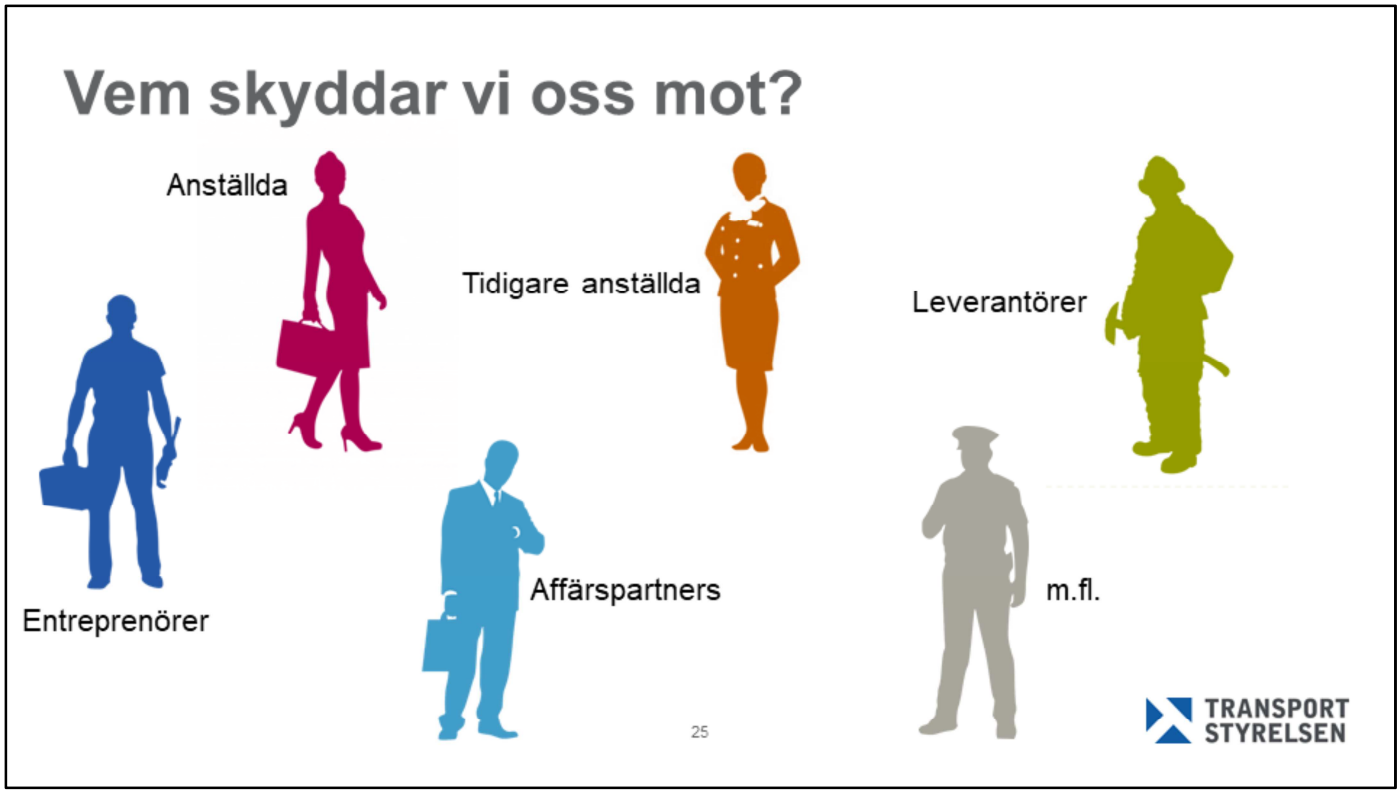

Men vem kan då vara ett potentiellt insiderhot?

Ja, tyvärr det kan vara vem som helst… En undersökning visar att nästan 90% av alla insiderbrott begås av en anställd i den egna organisationen.

Som redan nämnts kan hotet uppstå genom att någon oavsiktligt, genom slarv eller vårdslöshet, bidrar till att någon med ont uppsåt kommer åt kritiska tillgångar i organisationen.

Vi ska strax gå igenom vad du bör tänka på för att inte bli denne oavsiktlige insider…

Vad motiverar en insider?

De flesta avsiktliga insiders som agerar mot sina organisationer gör det av andra skäl än spionage eller terrorism - snarare är det mer vardagliga skäl som hämnd eller girighet.

De vanligaste motiven är:

- **Pengar** – detta är det överlägset vanligaste motivet
- **Ideologi** – politisk eller religiös övertygelse
- **Status** – visa att man kan, bli känd
- **Lojalitet** – splittrad lojalitet gentemot ett särskilt land, suspekt organisation, företag eller gruppering
- **Hämnd** – någon som känner sig orättvist behandlad av kollegor eller chef
- **Sårbarhet** – utpressning eller hot på grund drog- och alkoholmissbruk. Ekonomiska svårigheter och spelmissbruk eller olagliga aktiviteter.

Vanligtvis finns ingen enda eller enkel orsak, utan ofta är det en blandning av personliga sårbarheter, händelser i livet och situationsbundna faktorer.

Potentiella tecken att vara extra uppmärksam på

- Nedgång i arbetsförmåga
- Konflikter med kollegor och chefer
- Tveksamma kontakter
- Suspekta kommentarer om verksamhetsutövaren, organisationen eller landet
- Intresse utanför ordinarie arbetsuppgifter

Beteenden att vara uppmärksam på

28

- Förändrad användning av datorer, skrivare eller andra kommunikationsmedel
- Flytt av kritiska tillgångar från arbetsplatsen utan tillåtelse
- Ber kollegor om information om kritiska tillgångar
- Allmänt suspekt/misstänkt beteende

Vad kan Du tänka på?

- Medvetenhet - var uppmärksam på potentiella tecken!
- Ha koll på ditt behörighetskort!
- Lämna inte känsliga dokument på skrivbordet!
- Se till att dörrar med begränsad behörighet går igen bakom dig för att undvika ”tailgating”!
- Rapportera om du uppmärksammar suspekta händelser/beteenden!

29

TRANSPORT STYRELSEN

Vad kan Du som medarbetare tänka på när det gäller insiderhot? Här kommer några enkla tips!

Medvtenhet - Var uppmärksam på de potentiella tecken vi precis gått igenom.

Hantera ditt behörighetskort som en värdehandling.

Lämna inte känsliga dokument obevakade på skrivbordet.

Se till att dörrar stängs bakom dig för att undvika att personer utan behörighet kan smita in.

Och slutligen, tveka inte att rapportera om du uppmärksammar något du upplever suspekt.

Många tycker nog att sofistikerade sätt att hacka ett system blir bra underhållning på bio, men vad man kanske inte tänker på är att cyberhotet är ständigt närvarande i verkligheten.
Vi vill att du ska få en medvetenhet om dessa hot och vad du kan göra för att undvika att de uppstår.

Cybersäkerhet handlar i grunden om att skydda IT-system och känslig information från obehöriga.

System inom luftfarten

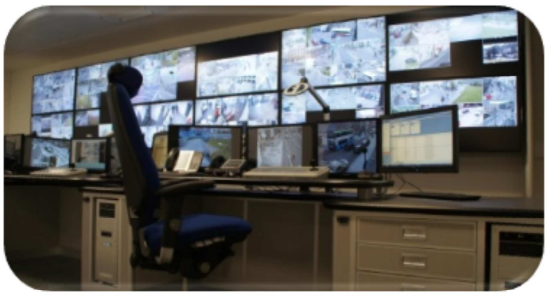
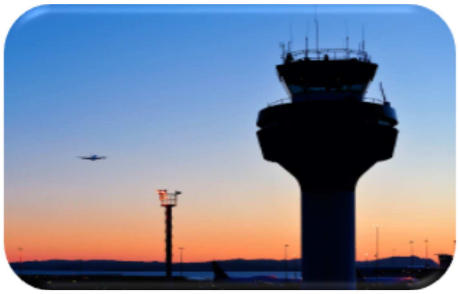
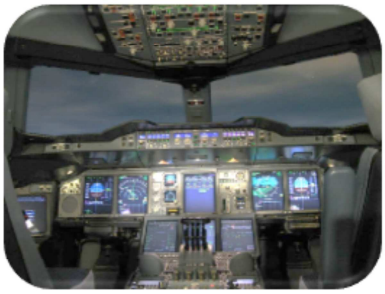
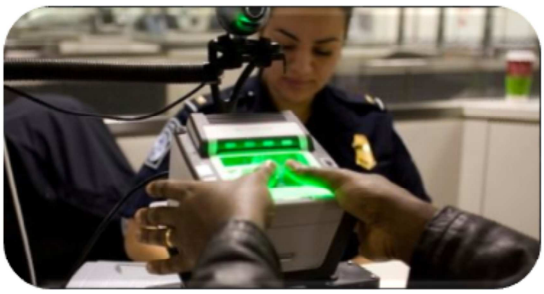

TRANSPORT STYRELSEN

Inom luftfarten finns det många system och det är inte svårt att föreställa sig hur lätt katastrofen kan vara framme om någon med onda avsikter hackar sig in i flygtornets kommunikations- och navigationssystem.

För att förhindra olagliga handlingar inom luftfartsskydd, så finns det en rad system som vi inte vill att obehöriga personer får tillgång till
t.ex.

- system för tillträdeskontroll
- system för övervakning
- flygsäkerhetskritiska system ombord

Hur kan hoten uppstå?

- Mänskliga faktorn
- Fientliga angrepp
- Systemfel

32

TRANSPORT STYRELSEN

Hoten kan uppstå bland annat genom

- den mänskliga faktorn – på samma vis som insiderhot kan uppstå oavsiktligt, så kan slarv eller försumlighet göra så att ett kritiskt system utsätts för en attack

- fientliga angrepp – så kallade hackers försöker ideligen att ta sig in i olika datasystem, så det är lätt att förstå varför det är viktigt med brandväggar, virusprogram, personlig inloggning m.m.

- systemfel - verksamheten ansvarar för att identifiera kritiska system och se till att de på olika sätt skyddas mot obehörig åtkomst

Vad kan Du tänka på?

- Skydda ditt användarnamn och lösenord!
- Använd inte för enkla lösenord - gärna 13 tecken!
- Låna aldrig ut dina inloggningsuppgifter!
- Logga ut från din dator om du lämnar arbetsplatsen!
- Skydda din bärbara dator utanför arbetsplatsen!
- Använd sekretessfilter vid arbete i publika miljöer!
- Var uppmärksam på mejl från okända avsändare och bifogade länkar - phising!
- Lämna aldrig ut koder e.d. via telefon - bluffsamtal!

33

TRANSPORT STYRELSEN

Tänk på att datorer och telefoner är relativt enkla ingångar till viktig information i din verksamhet.

Skydda därför ditt användarnamn och lösenord, använd inte för enkla lösenord och låna aldrig ut dina inloggningsuppgifter,

Logga ut när du lämnar arbetsplatsen.

Skydda din bärbara dator utanför arbetsplatsen!

Använd sekretessfilter vid arbete i publika miljöer!

Var uppmärksam på mejl från okända avsändare och bifogade länkar – så kallad phising!

Lämna aldrig ut koder e.d. via telefon – bluffsamtal är vanligt förekommande!

Säkerhetskultur

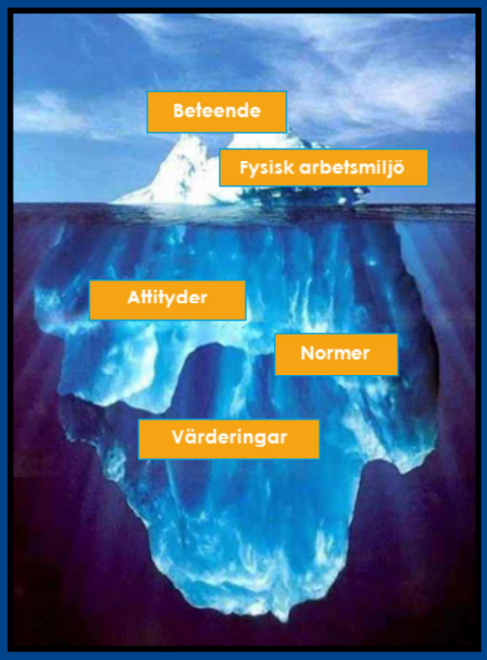

Säkerhetskultur kan liknas vid ett isberg.

Det som syns utåt är hur vi beter oss. Följer medarbetarna säkerhetsföreskrifter eller är det vedertaget att man tar genvägar. Beteendet är våra faktiska handlingar. **Beteendet är mer smittsamt än de flesta smittsamma sjukdomarna.**

Är det god ordning och reda på en arbetsplats är det ofta ett tecken på en god säkerhetskultur.

Det som inte syns är vilka grundvärderingar och attityder vi har. Är det viktigare med hög produktionstakt än att arbetet sker på ett säkerts sätt. Kompromissar chefen med säkerheten pga av kostnader eller leveranstider? Säger medarbetarna till varandra om någon inte följer en säkerhetsregel? Hur ser rapporteringsvilligheten ut i organisationen? Lär vi av misstag? o.s.v.

Man säger ofta ”det sitter i väggarna”, men mer rätt är nog att säga att det sitter i människorna. Det är människorna i en organisation som skapar den kultur som ”sitter i väggarna”. Här har förstås chefer och ledare ett stort ansvar, men man ska inte förringa den enskilda medarbetarens bidrag till att skapa kulturen.

En stark säkerhetskultur ökar chanserna för att medarbetare tidigt kan fånga upp beteendeförändringar som kan vara tecken på ett insiderhot eller radikalisering.

Säkerhetskulturen – ett viktigt gel

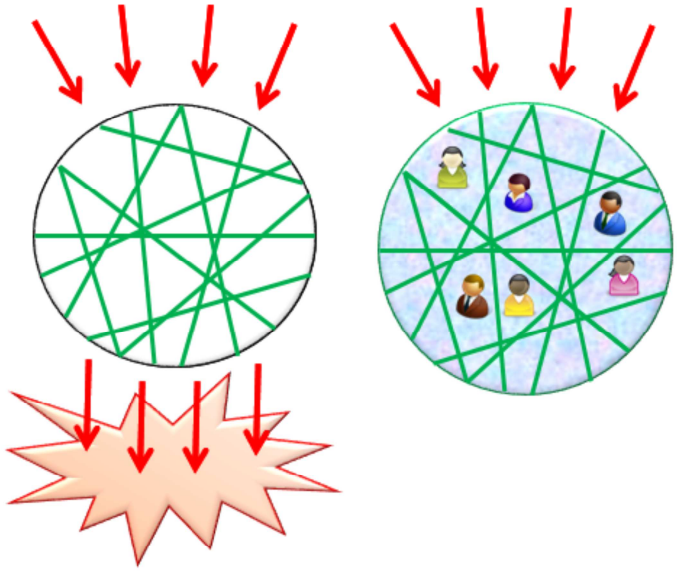

TRANSPORT STYRELSEN

På en arbetsplats med en stark säkerhetskultur är medarbetarna en viktig tillgång.

Om de gröna trådarna i nätet representerar säkerhetsregler och rutiner på en arbetsplats, så är människorna och säkerhetskulturen den gel som täpper till luckorna däremellan…

Med anställda som hela tiden har med sig medvetenheten för säkerhet minimeras risken för att organisationer och människor skadas pga av ett insiderbrott.

Man skulle faktiskt kunna säga att medarbetarna är en skyddsåtgärd i sig.

Hur bidrar Du till en god säkerhetskultur?

- Följer de säkerhetsrutiner som finns!
- Säger till om någon inte följer regler!
- Ifrågasättande attityd – bryr mig!
- Vilja att lära från det som har gått fel!

36

Hur bidrar Du till en god säkerhetskultur?

Det finns några punkter som vi hoppas att du tar med dig från den här utbildningen:

- **Följ** de säkerhetsrutiner som finns

- Våga **säga till** kollegor som inte följer säkerhetsregler

- **Ifrågasätt** om du anser att en viss rutin kan göras på ett mer säkert sätt – bry dig helt enkelt!

- Ha en **vilja att lära** från misstag…och här ingår förstås också att **rapportera** avvikelser

Om du ser något…

…säg något!

37

Vi vill avslutningsvis återigen påtala vikten av att du som medarbetare rapporterar om du uppmärksammar något avvikande, som du upplever som misstänksamt.

Hellre rapportera en gång för mycket än en gång för lite…

Därmed är denna utbildning slut och vi hoppas du fått med dig lite nya kunskaper om radikalisering, insider- och cyberhot och hur du kan bidra till en god säkerhetskultur.

Lycka till nu på provet!